

חידת הגומות בסלע

פיעטנה של בונצאים ארכיאולוגיים אינו תי-
 ביד ענין פשוט. לעתים קרובות נתקלים האר-
 ביאולוגים בחפצים, שהחקירה הזהירה אינה
 מצליחה להסביר מה שימוש היה להם בימי
 קדם. לשמרוכר בחפץ פודו, אין הדבר מפריע,
 בדרך כלל, להבנת האתר ולשיחזור צורת-הי-
 חיים של תושבי המקום, והחפץ הנדון מתמרי-
 פם בדו"ח המדעי, עם או בלי תיאור משמעותו
 המשווערת — לפיענוח "הדורות הבאים".
 שונה הדבר כשהחוקרים נתקלים באותו
 חפץ באתרים רבים. אז, כמובן, אין להניחו ל-

הדורות הבאים" ויש לעמוד על טבעו.
 היה לחצוב גומות בסלעים,
 אך דוקא שם לא מצאנו אף
 גומה אחת. ניתן לקבוע, ש-

גומות הר נחמה לא שמשו
 כמכתשים לשימוש יומיומי,
 אלא למטרה הקשורה ב-
 פולחן.
 באזור בארותיים נתגלה
 ישוב ענק מראשית תקופת
 האבות. ישוב זה היה, כ-
 נראה, המפרחה בין ישובי
 האזור ושימש מרכז ליישוב
 הכנעני בנגב המערבי. כאן
 יש בנייני מגורים רבים ר-
 לפי התאוריה של גליק
 צריך היה להניח, שיימצא
 בין שרידי העיר, גם שפע
 של גומות מכתשים לשימוש
 עקרות-הבית. אלא שביישוב
 זה לא נמצאה אף גומה
 אחת. רק במרחק מסויים,
 על גבי סלע שטוח, נמצאו
 כמה גומות שטוחות והסלע
 על גומותיו עושה רושם
 של מקום פולחן.

ישוב כנעני קטן נתגלה
 במרחק כמה קילומטרים
 דרומית לכפר ירוחם. הי-
 ישוב מהווה, למעשה, יחידה
 משפחתית אופיינית לישובי
 הכנעניים בנגב. חמשה מב-
 גים בני חדר אחד, בנויים
 בעגול גדול מסביב לחצר,
 והנה, למרות שיש סלעים
 בקרבת הישוב, לא נמצאו
 כאן גומות, אלא דוקא רי-
 חיים לטחינת-קמח.

אפשר להוסיף עוד דוג-
 מאות רבות, של גומות ב-
 נגב, שלא יכלו לשמש ל-
 מטרה יומיומית של סחי-
 גה. רוב הגומות נמצאו מ-
 חוץ לשטח ישוב, הרחק מ-
 מסבת עקרות-הבית הכנע-
 נית, קשה אפוא לקבל את
 ההנחה שבמקום להשתמש
 באבני הסביבה להתקנת
 מכתש, או ריחיים לכתישת
 החבואה, חפשו סלע מחוץ
 לתחום הישוב, כדי לחצוב
 בו מכתש קטן, שכל קיבר
 לו אינו אלא 20-50 גרם
 גרגרי תבואה.

ראוי לציין עוד, שלפחות
 בשני מקומות בנגב מופיע
 עות גומות בקשר לאתרים
 פולחניים ברורים, ובתקר-
 פות אתרות.

מקום מופלא הוא המעין
 של עין גדי. בקרבתו נמצאו
 בשנים האחרונות יסודות
 של מקדש כלקוליטי (האלף
 הרביעי לפנה"ס) ולידו גר-
 מות מספר בסלע.

המקום השני הוא בנחל
 חמנע, בערבה, שם מצאתי
 לאחרונה כמה מימי שלמה
 המלך, בצמוד למחנה ענק
 ששימש להתלכת נחושת. אין
 ספק, שמעולם לא עסקו כאן
 בטחינת תבואה. מהנה מנר-
 רים של הפועלים, על כלק
 המרובים — ריחיים, טחנות,
 מכתשים וכלי-בישול —
 נמצא במרחק כמה מאות
 מטרים בלבד, דוקא כאן,
 מסביב לסלע, אשר נחצב
 כדי לשוות לו צורה של
 מקום פולחן (אולי מוכח ז)
 נמצאו כמה גומות יפות
 בנו רותנברג

בשנים האחרונות נתקלים
 וסקרי הנגב בגומות, שנהר-
 צבו או נשחקו לתוך הסלע
 וינם. קוטר הגומות הוא בין
 10 ל-15 ס"מ ועומקן 3-
 12 ס"מ. למעשה, דומה גר-
 מה כזאת, ברוב המקרים,
 לקערה או לספל. גילוי גר-
 מות כאלו אינו חידוש ב-
 ארכיאולוגיה, שבכל הלכי
 הארץ וברוב האתרים האר-
 ביאולוגיים נתקלו בגומות
 דומות. אולם בנגב בולטת
 צמידותן של הגומות דוקא
 ליישובים מראשית תקופת ה-
 אבות. אפשר לומר, שיחד
 עם כל אתר מהתקופה הר-
 כנענית בנגב, אנחנו מוצי-
 אים גם כמה גומות על גבי
 סלע חלק שבקרבת מקום.
 למה שמשו הגומות ?

עם גילויים אלה התעורר
 רע הבעיה באשר למשמעו-
 תן של הגומות. ולסון גליק
 פרסם לפני כמה שבועות
 את השקפותיו על הגומות
 בנגב ושימושן בימי אבד
 הם אבינו, לדעתו, אין הן
 אלא מכתשים בהם נחשו
 קמח מגרגרי-תבואה בעז-
 רת על-ראבן. כסיוע להשק-
 פתו הוא מביא דוגמה של
 השימוש במכתשי-סלע ב-
 ארץ הבסוטה באפריקה, ש-
 בה הילידים משתמשים עד
 היום במתקני כתישה כ-
 אלה. לפי התצלום המופיע
 בפרסומו של גליק, עומק
 הגומות באפריקה מגיע ל-
 35 ס"מ וקוטרו, לפחות,
 25-30 ס"מ.

בסיוע בנגב נתקלתי פע-
 מים רבות בגומות הסלע
 ובדיקתן עוררה בי מחש-
 בות, שהביאו לסיכום שונה
 מזה של גלסון גליק.
 על הר נחמה גיליתי ב-
 שעתו כמה גומות גדולות,
 על גבי סלע ענק, שסביבו
 נומה יציבה, בפסגת הר
 תרזי מבודד. אין בקרבת
 אתר זה שום מבנה מגורים
 ולפי צורתו יש לקבוע, ש-
 אין האתר אלא במה כנע-
 נית ענקית. גלסון גליק, ש-
 ביקר במקום בעקבותי, הסי-
 בים ללא הסתייגות להגד-
 רתי זו.

כדי להגיע לישוב הכנע-
 ני הקרוב, צריך ללכת כ-
 חצי שעה במעלות ובמור-
 דות קשים למדי. לכן קשה
 להניח, כי השימוש בגומות
 אלו היה כמכתשים לבחי-
 נת קמח.

ועוד: ליד הגומות העי-
 מוקות יש שורה ארוכה של
 גומות שטוחות וקטנות ב-
 קוטר של 5 ס"מ ועומק
 של כ-4 ס"מ. שאין לראות
 בהן כל שימוש מעשי. מ-
 מול להר הבמה מתרומם הר
 שטוח ושם נמצא אתר מ-
 בוצר מאותה תקופה, שבי-
 ראשו כמה קברים ענקיים.
 מפליא, שליד כל קבר נמ-
 צא מששה בעל גומות מס-
 פר.

את שרידי המגורים של
 אתר זה, מצאתי על שלד
 זה אחרת, שגם בה אפשר